

ՀԵՐԹԱԿԱՆ ԱՏԵՍՏԱՎՈՐՄԱՆ ԵՆԹԱԿԱ
ՈՒՍՈՒՑԻՉՆԵՐԻՎԵՐԱՊԱՏՐԱՍՏՄԱՆ
ԴԱՍԸՆԹԱՑՆԵՐ

ՀԵՏԱԶՈՏԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔ

Մասնագիտություն _____ դասվար

Թեմա _____ Նախալրբենական փուլի հիմնական խնդիրներ

Կատարող _____ Բաղինյան Աստղիկ

Ազգանուն, անուն, հայրանուն

Ղեկավար _____ Մ.Գ.Դ. Ջուլիետա Գյուլամիրյան

Ազգանուն, անուն, գիտական աստիճան, կոչում

ԵՐԵՎԱՆ 2023

Ներածություն

Ուսումնական գործունեությունը երեխայի կյանքի մի կարևոր և բարդ բնագավառ է: Այն մանկավարժահոգեբանական տեսանկյունով ճիշտ և անցավ կազմակերպելու, դպրոցականների համար ուսումնական արդյունավետ պայմաններ ստեղծելու համար նախ անհրաժեշտ է ուսումնական տարվա սկզբին իրականացնել ախտորոշում:

Ճիշտ է յուրաքանչյուր 6 տարեկան երեխա իրավունք ունի սովորելու՝ անկախ նրա ուսումնական գործունեության համար պատրաստ լինելու աստիճանից: Պարզապես դպրոց ընդունվող երեխայի ուսումնասիրությունը, ուսումնական գործունեության պատրաստակամության մակարդակի բացահայտումը անհրաժեշտ է, որպեսզի ուսումնական գործունեության առաջին փուլում մեթոդապես հմտորեն կազմակերպվի կրթադաստիարակչական գործնառնություն, ինչպես նաև բավարար օգնություն կազմակերպվի ծնողներին՝ նրանց երեխաների ուսման և զարգացման համար օպտիմալ պայմանների ստեղծման գործում:

Երեխայի ծավալած ուսումնական գործունեության արդյունավետությունը աշակերտների վերաբերմունքը հետագա ուսման նկատմամբ և նրանց բոլոր հաջողությունները հետագա գործունեության ընթացքում պայմանավորված են նաև կազմակերպմամբ, այն առանձնահատկությունների հաշվառմամբ, որոնք հատուկ են 6 տարեկան երեխաներին: Միայն այն դեպքում կարելի է նպատակասլաց և արդյունավետ ղեկավարել նրանց զարգացումը, երբ տարվող աշխատանքները կառուցված են նրանց տարիքային առանձնահատկությունների իմացության և դրանց հաշվառման հիման վրա:

Տարիքային այս փուլում երեխան իրականացնում է գործունեության երեք տեսակն էլ՝ խաղ, ուսում, աշխատանք, սակայն առաջատարը խաղային գործունեությունն է, որն ուսուցման բովանդակության սահմանման և մեթոդների ընտրության ժամանակ պիտի հաշվի առնել:

Այդ իսկ պատճառով գիտելիքների հաղորդման ամրակայման և ստուգման գործնառնություն անհրաժեշտ է իրականացնել՝ օգտագործելով որքան հնարավոր է խաղալիքներ, դիդակտիկ խաղեր, դիտումներ , առաջարկել խոսք կառուցել այնպիսի նկարների շուրջ, որոնց բովանդակությունը հոգեհարազատ է երեխաներին, բխում է նրանց կենսափորձից, համապատասխանում է իրականությանը:

Չպետք է մոռանալ, որ կրտսեր դպրոցականների երևեկայությունը կարող է հաճախ զարմացնել մեծերին, կապված վառ երևեկայության հետ՝ շատ երեխաներ պատկերացնում են անպատկերացելիս և կարող են ստեղծել այնպիսի <<պատկերներ>>, որոնք մեծերի համար աներևակայելի լինեն: Անչափ կարևոր է երեխաների երևակայության թռիչքին ոչ միայն չխոչնդոտելը, այլև դրա արդյունքում նրանց <<ստեղծածին>> հավատալը նրանց ասածով անկեղծորեն հրճվելը՝ դրանով նպաստելով, որ նրանք էլի ու էլի երևակայեն ու երևակայությունը խոսքով արտահայտեն:

Հաշվի առնելով 6 տարեկանների այս առանձնահատկությունը՝ պետք է ուսուցման գործնաթացը կազմակերպել՝ օգտագործելով երեխաների բոլոր զգայարանները, ուսուցիչն ավելի քիչ պիտի խոսի ավելի շատ ցուցադրի, ավելի քիչ կատարի, ավելի շատ մասնակից դարձնի: Սա նշանակում է, որ դպրոցական առաջին իսկ օրերից պիտի սկսել աշխատանքը երեխաների զգայարանների զարգացման և ուսումնական գործնաթացում դրանց ակտիցվացման ուղղությամբ:

Քանի դեռ աշակերտը ակտիվ ստեղծագործական գործունեությամբ չի մասնակցում գիտելիքների ձեռքբերման գործնաթացին (գծել, կտրել, նկարել, կառուցել, ներկել, համեմատել, հակադրել, մտածել, խոսել, դատել, եզրակացնել և այլն), նա չի կարող հասկանալ և մտապահել գիտելիքները և իմաստավորել դրանք:

<<Ասա ինձ և ես կլսեմ, ցույց տուր ինձ, և ես կհիշեմ, մասնակից դարձրու, և ես կհասկանամ>>:

Չինական ասացվածք

Ուսուցանվող գիտելիքների պաշարի չափավորությունն ու ուսուցման մեթոդների՝ աշակերտների տարիքային համապատասխանությունը կրթադաստիարակչական աշխատանքների արդյունավետության, երեխաների առողջության պահպանման գրավականն են:

<<Մտածողության զարգացումը նման է բույսի ծաղկմանը: Եթե մենք ցանկանում ենք ծաղիկ աճեցնել, ապա խնամում ենք հողը, հետևում լույսին և ջերմությանը, ստեղծում ենք պայմաններ բույսի ամբողջական առողջ աճի համար և բույսն իր ժամանակին անպայման կծաղկի>>:

Նախայբբենական փուլի հիմնական խնդիրները

Վեց տարեկան երեխան դպրոց է գալիս: Այդ պահից երեխայի կյանքում սկսվում է նոր փուլ: Նախայբբենական փուլից սկսած արդեն ուսուցիչը նպատակ է դնում իր առջև երեխային սովորել սովորեցնել: Իսկ երբվանից պետք է սովորել սովորեցնել: Հենց առաջին օրվանից, երբ երեխան դպրոց է գալիս, երեխայի մոտ, հենց առաջին իսկ օրերից պետք է սովորելու նկատմամբ վերաբերմունք ձևավորել:

Պետք է նպատակ ունենալ հետաքրքրություն առաջացնել դպրոցի, այբբենարանի, գրքերի նկատմամբ: Գրաճանաչության ցանկացած մեթոդով աշխատելիս առանձնացվում է նախայբբենական շրջանը: Այդ շրջանի հիմնական խնդիրները բազմազան են: Դրանք կարելի է բաժանել երկու խմբի՝ կազմակերպչական և ուսումնական:

1. Կազմակերպչական խնդիրներ:

- Ուսուցչի ծանոթությունը աշակերտների հետ
- Աշակերտների տեղաբաշխումը՝ ըստ նրանց առողջական տվյալների ու դպրոցական առողջապահության պահանջների:
- Աշակերտների փոխադարձ ծանոթացումը, որը դասարանական համերաշխ կոլեկտիվի ստեղծման հիմքն է:
- Դպրոցական կարգուկանոնի բացատրումը, որը պետք է ուղեկցվի համապատասխան ձևերի ցուցադրումով, որպեսզի երեխաների մեջ վարվեցողության այս կամ այն կանոնը դառնա կարողություն:
- Ճիշտ նստել սովորեցնելը, որը ոչ միայն առողջապահական կանոնների պահպանման, այլև երեխաների ֆիզիկական նորմալ զարգացման և դասերին ակտիվ մասնակցելու հիմնական նախապայմաններից մեկն է: Այս ամենը անդրադառնում է երեխաների կամքի ու բնավորության ձևավորման վրա:
- Ծանոթություն աշակերտների իրավունքներին և պարտականություններին
- Լսել ուսուցչի խոսքը
- Սովորեցնել լսել ընկերներին
- Սովորեցնել օգտվել գրքերից և գրենական պիտույքներից
- Հստակ պատասխանել հարցերին

2. Ուսումնական խնդիրներ

- Ուսուցիչը մինչև ուսումնական տարվա սկիզբը ծանոթանալով ծնողների հետ պարզում է յուրաքանչյուր երեխայի առթոջական, մտավոր տվյալները
- Գրաճանաչության գործնառնությունը հաջող կազմակերպելու համար ուսուցիչը պետք է իմանա աշակերտի ընկերներին, ուսուցիչներին լսելու, հարցը հասկանալու և կատարելու մակարդակը: Պետք է պարզի յուրաքանչյուր աշակերտի հնչյունային լսողության մակարդակը, հնչյունները ճիշտ արտասանելու կարողությունը:

Պարզի խոսքի շարահյուսական կառուցումը

Խոսքի զարգացումը կարևոր նշանակություն ունի գրաճանաչության ուսուցմանը աշակերտներին նախապատրաստելու գործում: Աշակերտի բառապաշարն իր հիմնական մասով համակնում է գրական հայերենի համապատասխան բառամթերքի հետ, տարբերությունը միայն արտասանության ու շեշտադրության մեջ է: Ուսուցչի խնդիրը պետք է լինի ուղղել այդ բառերի արտասանությունն ու շեշտադրությունը և դրանք հիմք դարձնել երեխայի զարգացման համար:

Երեխայի խոսքում եղած առօրյա, բարբառային կամ օտար բառերն ու արտահայտություններն ուսուցիչը պետք է հետևողականորեն մաքրի՝ դրանց փոխարեն առաջադրելով գրական լեզվի համարժեքները:

Առաջին դասարանի աշակերտի խոսքի զարգացման համար անհրաժեշտ երեք բաղադրիչների՝ բառապաշարի հարստացման ու կատարելագործման, խոսքի արտահայտչականության առոգանության և տրոհության պահպանման և լավ պատմելու կարողության մշակման աշխատանքները պետք է իրականացնել միաժամանակ, միմյանց սերտորեն կապված: Դրա լավագույն միջոցը կապակցված խոսքն է:

Տեսողության, լսողության զարգացումը ևս կարևոր նշանակություն ունի որպես երեխաների ճանաչողության և մտածողության զարգացման նախապայմանի: Ուսուցիչը տևական վարժությունների միջոցով պետք է զարգացնի երեխաների հնչյունային լսողությունը, առանց որի հնարավոր չէ գրաճանաչության ուսուցումը:

Նախալրբենական փուլի խնդիրներից է նաև երեխաների գրաֆիկական տեսողության զարգացումը, որպեսզի նրանք կարողանան տարբերել կողմերը՝ վերև, ներքև, աջ, ձախ առարկաների ձևերը՝ կլոր, ձվաձև, քառակուսի, եռանկյունի, գծերը՝ ուղղահայաց, հորիզոնական, ուղիղ, թեք, կլոր, կետերը, տողերն ու տառատեսակները: Նախալրբենական փուլում գրաֆիկական տեսողության

զարգացման համար կարևոր նշանակություն ունեն հատուկ դիդակտիկ պարագաների՝ երկրաչափական ձևերի, պարզ պատկերների, գունավոր պաստառների օգտագործումը, պարզ պատկերների գունավորման, մանրագծման ու նրբագծման աշխատանքները:

Նախալրբենական փուլի կարևոր խնդիրներից է գրամոտորային կինեսթեզիաների մշակումը՝ հատկապես ձեռքի դաստակի ու մատների մանր մկանային համակարգերի զարգացումը, նուրբ ու չափավորված շարժումների ու դրանց համակցման կարողության մշակումը <<Ալբրենարանի>> նախալրբենական փուլի հիմնական նպատակը գրաճանաչության համար անհրաժեշտ հիմք ստեղծելն է: Այն կյուբ է տալիս բազմապիսի լեզվական ճանաչողության ու դաստիարակչական աշխատանքների համար: Նախալրբենական փուլում տարվող աշխատանքները ուղղված են մեկ հիմնական նպատակի՝ երեխաներին գրաճանաչության նախապատրաստելուն:

Հնչյունային լսողության զարգացումը լեզվի մեջ երեխայի կողմնորոշման ձևավորումը, հնչյունային վերլուծություն-համադրություն կատարելու ունակությունը, ինչպես նաև խոսքի և լեզվի նկատմամբ գիտակցական վերաբերմունքի զարգացումը գրագիտության ուսուցման նախապատրաստման հիմնական խնդիրներն են:

Գրաճանաչության նախալրբենական շրջանում իրականացվող աշխատանքի բովանդակությունը

Առաջին դասարանցու համար ուսումնական գործունեությունը դառնում է առաջատար և միայն այդ ժամանակ կարող է զարգանալ փոքրիկ դպրոցականի անձը, ձևավորվի արժեքների համակարգը, երբ առողջ է (այդ տարիքի համար ընդունված սահմաններում) և ավարտուն փուլում են գտնվում նրա հոգեկան գործնթացները է (մասնավորապես՝ կամային վարքը, դիտակերպարային մտածողությունը) և երեխան կարողանում է յուրացնել որոշակի սոցիալական նորմեր:

Գրաճանաչությունը սովորաբար կազմակերպվում է երեք շրջանով.

- Նախալրբենական շրջան
- Ալբրենական կամ գրուսուցման շրջան
- Հետալրբենական շրջան

Գրաճանաչության կազմակերպման գործնառնում պիտի պահպանել մանկավարժահոգեբանական մի քանի հիմնական պահանջներ.

1. Դասի որոշակի փուլերում ուսուցիչը պիտի երեխաներին բացատրի, թե իրենք ինչ պիտի անեն այդ պահին, իսկ աշխատանքի ավարտից հետո պիտի ամփոփվի՝ ինչ արեցին, ինչ սովորեցին:
2. Աշակերտներին տրվող առաջադրանքները, հարցերն ու բացատրությունները պետք է ձևակերպվեն հակիրճ, հստակ, հասկանալի բառերով և ոչ երկարաշունչ նախադասություններով.
<<Ձեր խոսքը երեխայի համար հասկանալի դարձնելու առաջին պայմանը պարզ խոսելն է>>:
3. Պիտի գերակշռեն համադասարանային, փոքր խմբերով և զույգերով աշխատանքները, որոնց ժամանակ ուսուցչուհին պիտի ցույց տա իր տված առաջադրանքի կատարման նմուշները, բացատրի կատարման ընթացքը հանգամանորեն:
4. Դասի ընթացքում անհրաժեշտ է մի քանի անգամ փոխել երեխաների գործունեության տեսակները (պատմել,-գրել-երգել-խաղալ-խոսել և այլ):
5. Դիդակտիկ նյութերը, զննական պարագաները, ուսուցման տեխնիկական միջոցները, փոխգործուն մեթոդները, խաղային առաջադրանքները պիտի օգտագործվեն տեղին և այն չափով, որքանով որ կնպաստեն ուսուցման մատչելիությանն ու հետաքրքրաշարժությանը՝ առանց աշակերտներին ծանրաբեռնելու և նրանց ուշադրությունը դասի հիմնական նպատակից շեղվելու:
<<Լավ է մեզ անգամ տեսնել, քան հազար անգամ լսել>>
Յան Ամոս Կոմենսկի
6. Դասը պլանավորելիս անհրաժեշտ է նկատի ունենալ ինչպես ամբողջ դասարանի, այնպես էլ յուրաքանչյուր աշակերտի պատրաստականությունը՝ կարևորելով ուսումնական նյութի յուրացումը յուրաքանչյուր սովորողի կողմից:
7. Աշխատել հնարավորության սահմաններում բացառել դիտողություններն ու պատիժները, նախընտրությունը տալ խրախուսանքին:
8. Ուսուցումը կազմակերպելիս ուսուցիչը պիտի նկատի ունենա, որ աշխատանքի արդյունավետությունը պայմանավորված է իր լեզվաբանական գիտելիքներով ու մանկավարժահոգեբանական

հմտություններով և ձգտի մշտապես զբաղվել դրանց ձեռքբերմամբ ու կատարելագործմամբ:

9. Ինչպես ուսումնական ցանկացած կյուրթի յուրացման, այնպես էլ գրաճանաչության գործնթացում ուսուցանվող կյուրթի նկատմամբ երեխայի դրսևորված հետաքրքրությունը ծնվում է այդ կյուրթը հասկանալու մակարդակից, որքան լավ է երեխան հասկանում է կյուրթը, այնքան նրան այն հետաքրքրում է: Որքան հետաքրքրում է, այնքան երեխան շատ է ուզում իմանալ:

Այս շրջանում աշակերտները յուրացնում են գրաճանաչության ուսուցման արդյունավետության համար կարևոր լեզվական մի շարք հասկացություններ՝ գործնականորեն նախապատրաստելով կարդալու և գրելու գործընթացին:

Խոսք

Մեծադիր թեմատիկ նկարի շուրջ ուսուցչի հարցերի օգնությամբ երեխաները կազմում են մտքով իրար հետ կապված մի քանի նախադասություն, որոնց ամբողջությունը հետագայում անվանում են պատմություն: Տարբեր նկարների (ինչպես այբբենարանի, այնպես էլ հատուկ պաստառների) շուրջ երեխաներին ուսուցչի հարցերի օգնությամբ պատմություններ են հյուսում, վերարտադրում են ունկնդրած փոքրիկ պատմվածքները և հեքիաթները : Երբ այս կարողությունները որոշակի մակարդակով ձևավորված են, կարելի է անցնել հաջորդ փուլին՝ գաղափար տալ գծապատկերի մասին: Այդ նպատակով ուսուցչուհին բացատրում է, որ պատմությունը կարելի է գրել նույնիսկ առանց տառերը ճանաչելու, այսինքն՝ գծել:

Ուսուցիչը գծում է ուղղանկյուն և ասում.

-Պատմությունը տեղավորված է այս վանդակի մեջ:Այսինքն՝ վանդակը պատմության տնակն է: Ուրեմն մենք ինչ պատմություն էլ, որ հյուսենք, կարող ենք տեղավերել այսպիսի տնակում:

Խոսքի զարգացման նպատակով անհրաժեշտ է պարբերաբար աշխատանք տանել ոչ միայն նկարների շուրջ մեկ-երկու՝ մտքով իրար հետ կապված նախադասություններ կազմելու կարողության մշակման, այլև երեխաներին անընդհատ խոսեցնելու ուղղությամբ՝ խոսքը զուգորդելով համարժեք գործողություններով: Պիտի աստիճանաբար հասնել նրան, որ աշակերտները կարողանան գրագետ և ամբողջական խոսքով արտահայտել

այն, ինչ կատարում են: Առաջին շրջանում ուսուցիչն ինքը պիտի տա խոսքի նմուշ՝ անընդհատ խոսելով երեխաների հետ:

Նախալրբենական շրջանում իբրև նմուշ-օրինակ ուսուցչի հյուսած պատմությունը պետք է

- Յնչի հանդարտ, պարզ, երեխաներին ընկալելի ոճով.
- Կազմված լինի 3-4 նախադասությունից,
- Նախադասությունները կազմված լինեն 2-3 բառից,
- Նախադասությունների կազմի մեջ մտնող բառերը վերցված լինեն երեխաների ակտիվ բառապաշարից (նրանք պետք է հասկանան դրանց իմաստը),
- Խոսքը պետք է զուգորդվի ցուցումներով:

Մինչև երեխան չխոսի, իր մտքերն ազատ և համարձակ չարտահայտի, նա ուսումնական գործունեության մեջ առաջընթաց չի ապրի: Իսկ փոքրիկ դպրոցականներին նոր, անծանոթ միջավայրում խոսեցնելը դժվար է: Այդ դժվարության հաղթահարման համար անհրաժեշտ է ստեղծել բարենպաստ մթնոլորտ՝ ազատություն, անկաշկանդություն, հանդուրժողականություն, սեր և զուրգուրանք: Սրանց առկայության դեպքում փոքրիկն իրեն ապահով կզգա, իսկ ապահովությունը նրան կտա ազատ մտածելու և առանց վախի արտահայտվելու հնարավորություն:

Փաղափար նախադասության մասին

Թեմատիկ նկարների շուրջ պատմություն հյուսելու, ազատ, ինքնուրույն խոսք կառուցելու տարրական կարողության ձևավորումից հետո պիտի մշակել ուսուցչի հարցերի օգնությամբ նախադասությունները պատմությունից առանձնացնելու ունակություն: Երեխաների համար միանգամից դժվար է զգալ պատմության կազմի մեջ մտնող նախադասությունների սահմանները: Այդ կարողության մշակման համար ուսուցիչը դանդաղ, նախադասություն առ նախադասություն պիտի արտասանի պատմությունը՝ առաջարկելով երեխաներին ծափերի միջոցով հաշվել, թե այն քանի մասից է կազմված: Աշակերտները հաշվում են և որոշում, որ պատմությունը կազմված է ասելք 3 մասից: Ուսուցիչը երեխաների օգնությամբ պատմության գծապատկերը բաժանում է համապատասխան թվով մասերի՝ բացատրելով:

<<Քանի որ մեր կազմած պատմությունն ունի 3 մաս, ուրեմն՝ գծապատկերը ևս պետք՝ ունենա 3 մաս>>:

Այնուհետև պետք է բացատրվի, որ այս մասերից յուրաքանչյուրը պատմության մեկ մասն է և պատմության բովանդակության հետ կապված մեկ միտք է արտահայտում: Ուրեմն պատմության մեջ կա 3 միտք: Ապա միտք բառի փոխարեն երեխաները սովորում են օգտագործել նախադասություն բառը և գծել նախադասության գծապատկերը.

Ցուցադրական պաստառի միջոցով կարելի է պատմության կազմի մեջ մտնող նախադասությունները ներկայացնող շերտիկները հանել՝ ակնառու դարձնելու համար նախադասություններն առանձին միավորներ են հասկացությունը: Այնուհետև երեխաներին պիտի բացատրել, որ ամեն մի առանձին նոր սկսվող միտք՝ նախադասություն, պետք է սկսել մեծատառով գրել և գծապատկերի վրա ցույց տալ թե ինչպես է այդ նշվում՝ : Երեխաների ուշադրությունը պիտի հրավիրել նաև գծապատկերի վերջում դրված վերջակետի վրա բացատրել, որ գծապատկերի վերջում դրված է երկու կետ՝ : Այդ նշանակում է, որ միտքն ավարտված է, նախադասությունը վերջացել է: Եկեք վերջում դրված այս կետերին անվանենք վերջակետ:

Այսպիսով՝ աշակերտներն իմանում են, որ ամեն մի պատմություն կազմված է նախադասություններից, իսկ նախադասությունն սկսվում է մեծատառով և վերջում դրվում է վերջակետ:

Գաղափար բառի մասին

Նախադասությունը վերլուծելու և նրա բաղադրիչները դիտարկելու միջոցով աշակերտներին գաղափար պետք է տալ նաև բառի մասին, որպեսզի բառն ամենից առաջ ընկալվի որպես նախադասության բաղադրիչ մաս և ապա նոր՝ որպես որևէ կոնկրետ իմաստ արտահայտող առանձին լեզվական միավոր:

Բառի մասին գաղափարը նույնպես տրվում է գծապատկերների օգնությամբ: Ուսուցչուհին արտասանում է մի նախադասություն (օրինակ՝ Նարեկը վարդ նկարեց:), գրատախտակին գծում է այդ նախադասության գծապատկերը: Այնուհետև երեխաներին առաջարկում է ծափերի միջոցով հաշվել, թե քանի մասից է կազմված այդ նախադասությունը:

Ուսուցչուհին դանդաղ, դադարներով արտասանում է նախադասությունը՝ յուրաքանչյուր բառի հետ ծափ տալով: Երեխաները նույնպես ծափ են տալիս և

Ուսուցչուհու օգնությամբ որոշում նախադասության մասերի թիվը: Ուսուցչուհու օգնությամբ նախադասության գծապատկերը բաժանվում է 3 մասի: Այնուհետև մաս բառը փոխարինվում է բառով: (Իբրև բառ է ներկայացվում նաև **է** օժանդակ բայը):

Բառի մասին երեխաների ունեցած գիտելիքներն ամրակայելու, նախադասության կազմի մեջ մտնող բառերի տեղը գտնելու, դրանց քանակը հաշվելու կարողությունների ձևավորման նպատակով անհրաժեշտ է կատարել տարաբնույթ վարժություններ: Մասնավորապես անհրաժեշտ է ձևավորել նախադասության բառային գծապատկերը կազմելու և ընդհակառակը՝ ըստ տրված գծապատկերի նախադասություններ կազմելու կարողությունները:

Նախայբբենական շրջանում ճիշտ է բառ հասկացությունը կապել կոնկրետ իմաստի, զգայական ընկալման հետ, այդ նպատակով վերլուծության համար ընտրված բոլոր բառերը պետք է առարկայական լինեն: Անշուշտ, դրանք որոշակի կապի մեջ պետք է լինեն թեմատիկ նկարի կամ նկար- նախադասության բովանդակության հետ, որպեսզի երեխաների համար պարզ լինի, թե որտեղից են վերցված այդ բառերն, ինչով են դրանք առնչվում կենդանի խոսքին: Բառի շուրջ աշխատանք տանելիս կարևոր է, որ աշակերտները հասկանան առարկայի և այն բառի տարբերությունները, որն անվանում է այդ առարկան: Այդ տարբերություններն ավելի ակնառու կդառնան, եթե ցուցադրվի առարկան և աշակերտին հարցնեն, թե ինչ կարելի է անել նրանով:

Օրինակ՝ մատիտով կարելի է նկարել, մատիտը կարելի է դնել սեղանին, վերցնել, նետել և այլն: Իսկ այ մատիտ բառով այդ բոլոր գործողությունները կատարել հնարավոր չէ: Մատիտ բառը միայն կարելի է արտասանել, լսել, գրել, կարդալ: Այս և նման վարժությունների միջոցով կարելի է ցույց տալ բառի և առարկայի տարբերությունը: Որպեսզի երեխաները հասկանան թե ինչ դեր ունեն բառերը նախադասության մեջ և որ դրանց ճիշտ դասավորվածության դեպքում միայն նախադասությունը իմաստ կարտահայտի, կարելի է կազմակերպել հետևյալ խաղը՝ <<Մենք նախադասության բառեր ենք>>:

Խաղի ընթացքը: Երեխաների կազմած նախադասություններից մեկի բառերը <<բաժանվում են>> երեխաներին: Ամեն մեկը դառնում է նախադասության մեկ բառը: Հանձնարարվում է լավ մտապահել իրենց բառերը: Երեխաները կանգնում են այնպիսի հաջորդականությամբ, որ երբեք յուրաքանչյուրն իր բառն արտասանում է, դասարանը կրկնում է նախադասությունն ամբողջականությամբ:

Այնուհետև երեխաների տեղերը փոխվում են՝ բառերը նույնը մտապահելով: Կրկին յուրաքանչյուրն ասում է իր բառը: Դասարանը կրկնում է և եզրակացնում, որ անիմաստ բան ստացվեց, ասվածը նախադասությունն չէր:

Այս խաղը նպաստում է աշակերտների մեջ ուսումնական գործունեության կարևոր բաղադրիչների՝ սեփական գործողությունների կատարման հսկողության և վերահսկման, ինչպես նաև իր կատարած աշխատանքի գնահատման ունակությունների մշակմանը:

Բառի կազմությունը: Վանկ: Վանկի մասին գաղափար կարելի է տալ միայն այն ժամանակ, երբ բառի մասին տրված հասկացությունը ամրակայվել է: Նախադասություններից բառն առանձնացնելու համար դարձյալ գծվում են մի քանի նախադասությունների գծապատկերներ: Այնուհետև ընտրվում է մեկ նախադասություն, դրանից առանձնացվում որևէ բառ: Ցանկալի է, որ ունենա 2 վանկ, իսկ հետո նաև եռավանկ, քառավանկ բառերի շուրջ: Ուսուցչուհին նախ ընտրված բառն արտասանվում է՝ առանց վանկերի բաժանելու, ապա՝ վանկերի բաժանելով: Նպատակային է այս աշխատանքն իրականացնելիս ցուցադրել այն առարկաները, կամ նրանց նկարները, որոնց անվանումների շուրջ տարվում է վանկային աշխատանք: Յուրաքանչյուր առարկայի անուն երեխաներն են արտասանում, ծափ տալով՝ այն բաժանում են մասերի և հաշվում մասերի քանակը: Երեխաները գալիս են այն համոզման, որ շրջապատում կան առարկաներ, որոնց անունները կարելի է արտասանել մեկ ծափով, երկու ծափով և այլն: Պետք է բացատրել, որ այդ ծափերի թիվը պայմանավորված է բառերի մասերի քանակով:

Բառի մեջ վանկերի առկայությունը երեխաներին զգալ տալու համար կարելի է օգտագործել նաև երգը, որովհետև այս դեպքում բառերն ամբողջական չեն արտաբերվում, այլ պարտադիր կերպով բաժանվում են վանկերի: Երգելիս բառերը վանկերով են արտասանվում այն պարզ պատճառով, որ նրանց արտասանությունը երկարածգվում է, ուստի եթե երեխաներն էլ փորձեն բառերը երկարածգված արտասանել, նրանց մեջ պարզորոշ կերպով կզգացվեն վանկերը:

Վանկի մասին տրված գաղափարի ամրապնդմանը կարող են նպաստել նաև առարկայական նկարների շուրջ կատարվող դասդասումները և վանկային վարժությունները կամ վանկախաղերը:

- Ուսուցիչը կամ երեխաներից մեկն ասում է երկվանկ կամ եռավանկ բառի մի մասը, իսկ խաղընկերը լրացնում է մյուս մասը և ստանում բառ: Եթե խաղընկերը կարողանում է այդ անել, ապա խաղը նրա հետ շարունակվում

Ե մինչև ղեկավարի կողմից նրան փոխելը, իսկ եթե չի կարողանում անմիջապես ամբողջացնել բառը, խաղից դուրս է մնում և նրան փոխարինում է հաջորդ խաղացողը:

- Ուսուցիչը կամ աշակերտներից մեկը՝ խաղավարը, գնդակը նետում է բռնողը պետք է կարողանա այն վանկերի բաժանել: Եթե չի կարողանում այդ առաջադրանքը ճիշտ կատարել, խաղից դուրս է մնում և գնդակը նետվում է մեկ ուրիշի:

Սկզբում բառի ինքնուրույն միավորներին երեխաներն անվանում են մասեր, որովհետև այս բառն ավելի լավ է արտահայտում նրանց էությունը և երեխաները շուտ են հասկանում: Իսկ հետագայում, երբ բառի մեջ եղած այս ինքնուրույն միավորների վերաբերյալ երեխաները որոշակի գաղափար կկազմեն, կկարողանան տրված բառը մասերի բաժանել, ասել, թե այն քանի մասից է կազմված, արդեն կարելի է օգտագործել եզրույթը՝ ասել, որ բառի այդ մասերին անվանում ենք վանկ:

Գաղափար հնչյունի մասին: Երեխաներն ասում են միավանկ բառեր:

Ուսուցչի հանձնարարությամբ դրանցից ընտրվում և գրատախտակին գծվում են (ուսուցիչն է գծում կամ գծել է տալիս երեխաներին) այն բառերի գծապատկերները, որոնք թեև միավանկ են, բայց ունեն տարբեր քանակի հնչյուններ (օրինակ՝ ուլ, շուն, մուկ և այլն): Բնականաբար, դրանց հնչյունային գծապատկերները տարբեր կառուցվածք կունենան:

- Ինչու են այս բառերի գծապատկերները տարբեր, չէ որ դրանք արտասանվեցին մեկ ծափով (այսինքն՝ բոլորն էլ միավանկ են):

Որպես կանոն, այս հարցի երեխաները չեն պատասխանում: Ուսուցչուհին դարձյալ արտասանում է նույն բառերն այնպես ընդգծված, որ նրանց երկար կարճ արտասանությունից երեխաները կռահում են (եթե չեն կռահում, պետք է բացատրել):

-Բառերը երկար են կամ կարճ՝ կապված այն բանի հետ, թե նրանց մեջ հնչող ձայների թիվը մեծ է թե փոքր: Հիմա ես կասեմ բառերը, դուք որոշեք ինչ է հնչում բառի սկզբում, ինչ լսեցիք բառի սկզբում:

Այնուհետև աշակերտների ուշադրությունը հրավիրում է բառի վերջին հնչյունի վրա:

-Ինչ է հնչում բառի վերջում, ինչ եք լսում:

-Ինչ է հնչում բառի մեջ: Ինչ եք լսում:

1. Անընդհատ պիտի օգտագործել հնչում բառը (լսել բառի հետ միասին), որպեսզի երեխաներն ընտելանան բառին, մտապահեն հետագայում հնչուն բառը հնչումից բխեցնելու համար:

2. Երեխաների ուշադրությունը պիտի հրավիրել բառասկզբի հնչուն, ապա բառավերջի, հետո՝ բառամիջի հնչունի վրա, որովհետև փորձը ցույց է տվել, որ նրանք ամենից հեշտ լսում են բառասկզբի հնչունը, հետո՝ բառավերջի, հետո՝ բառամիջի հնչունի վրա, որովհետև փորձը ցույց է տվել, որ նրանք ամենից հեշտ լսում են բառասկզբի հնչունը, հետո՝ բառավերջինը, իսկ նոր հետո բառամիջինը:

3. Պիտի ընտրել նախ երկու հնչուն ունեցող, ապա՝ եռահնչուն...բառեր:

Փաղափար ձայնավոր և բաղաձայն հնչունների մասին

Ձայնավոր և բաղաձայն հնչունները երեխաները պիտի տարբերակեն գործնական ճանապարհով: Այս նպատակով կատարվում է որևէ բառի հնչունային վերլուծություն, օրինակ՝ սուր: Ուսուցչուհին հանձնարարում է դասարանին խմբով արտասանել այն հնչունը, որը լսվում է բառասկզբում: Երեխաները նկատում են, որ ս հնչունը երկար արտասանելուց հետո <<անհետանում է >>, և լսվում է ը: Նույն ճանապարհով նրանք <<հայտնաբերում են>>, որ այդպես է լսվում նաև ը հնչունը: Իսկ ու-ն, որը բառամիջում է մինչև վերջ լսվում է: Այսպիսի աշխատանք է կատարվում մի քանի միավանկ բառերի շուրջ՝ խորացնելով բացատրությունը:

Ուսուցչուհին ամփոփում է <<Ո արտասանելիս, ինչպես նկատեցիք, օդը բերանից դուրս է գալիս առանց արգելք: Լեզուն բերանի մեջ չի կաշում պատերին: Իսկ հիմա արտասանենք լըլ տեսեք , լեզուն կաշում է վերևի ստամուրին և ձայնն արգելքով է դուրս գալիս:

Բառի հնչունային վերլուծությունն իրականացվում է մի քանի գործողությունների հաջորդաբար կատարման ճանապարհով:

1. Երեխան արտասանում է բառը՝ ցույց տալով բառի գծապատկերը:
Կարդալ չիմացող երեխայի համար սա շատ բարդ գործողություն է: Այդ իսկ պատճառով, հարկավոր է առաջին վարժությունները կատարել երկհնչուն, եռահնչուն բառերի շուրջ, աստիճանաբար կարելի է ավելի բազմահնչուն բառեր ընտրել:

2. Բառի մեջ հնչյունի առանձնացում ձայնի բարձրությամբ: Բառի հնչյունային վերլուծության ժամանակ պիտի որոշել, թե որ հնչյունը պետք է առանձնացնել, հնչեցնել ընդգծված, երկար և առանձնացված կրկնել այդ հնչյունը: Օրինակ, եթե կամենում ենք սար բառի մեջ առանձնացնել ս հնչյունը, պետք է արտասանել –ս-ս-ս-ս-ար, իսկ եթե ա հնչյունը՝ ս-ա-ա-ար, եթե ՝ ր հնչյունը՝ սար-ր-ր-ր: այս գործողությունները պետք է կատարել իբրև խաղ:
3. Բառից առանձնացնել և մեկուսի արտասանել այն հնչյունը, որն արտաբերվում էր երկար, ընդգծված և ձայնով առանձնացվում էր կրկնվում ս-ս-ս-ար (ս) , ս-ա-ա-ար (ա), սա-ր-ր-ր (ր):
4. Բառի հնչյունային վերլուծություն՝ գծապատկերի վրա գույնավոր կալիճով՝ (տետրում՝ մատիտներով) նշելով համապատասխան հնչյունի վանդակը (օգտագործելով 2 գույն ձայնավորի և բաղաձայնի համար):

Այս գործողությունները պիտի կրկնվեն գրաճանաչության նախալրջենական շրջանի յուրաքանչյուր դասի ժամանակ:

Նման աշխատանքը հոգնեցուցիչ չդարձնելու համար պիտի օգտագործել դիդակտիկ կյութեր և տարաբնույթ հնչյունային խաղեր: Այս աշխատանքներից հետո երեխաները պիտի ձևակերպեն եզրակացություններ, իհարկե, ոչ սահմանման ձևով:

Լեզվի բոլոր հնչյունները բաժանվում են երկու խմբի՝ ձայնավոր, որոնք արտասանվում են մինչև վերջ և լսում ենք միևնույն հնչյունը և բաղաձայն, որոնք արտասանվում են կարճ, արագ վերջանում են ու շարունակում են ը-ով: Երեխաներն իրենք պիտի ասեն բառեր, գծեն դրանց հնչյունային գծապատկերները, գտնեն հնչյունի տեղը վանկում՝ արտասանելով առանձին հնչյունները, որոշեն ձայնավոր են դրանք թե բաղաձայն, հետո ձայնավորի վանդակը ներկեն: Ապա երեխաների ուշադրությունը պիտի հրավիրել վանկատած բառերի հնչյունային գծապատկերների վրա և բերել այն համոզման, որ յուրաքանչյուր վանդակի մեջ կա մեկ ներկած վանդակ, այսինքն՝ մեկ ձայնավոր հնչյուն:

Իհարկե դյուրին չէ լեզվական այս նախագիտելիքների յուրացման ընթացքը: Սակայն աշխատանքի այս ողջ համակարգը բարերար հող է նախապատրաստում գրաճանաչության շրջանի կազմակերպման

համար և ապահովում է գիտակցաբար և հասկանալով կարդալու կարողության ձևավորման սկիզբը:

Նախալսելիական փուլի կազմակերպման նպատակային առաջին գործողությունը երեխաների ուշադրության կենտրոնացմանը նպաստող վարժությունների կազմակերպումն է: Սկզբում պետք է առաջադրել հեշտ վարժություններ, հետո աստիճանաբար ավելի բարդացնել: Կրտսեր տարիքի երեխաներին հետաքրքրում են ուսուցողական առաջադրանքները, դրանց շնորհիվ ավելի հեշտ են յուրացնում նյութը, կապվում գրքին: Նրանք սովորում են սովորել, մտածել ինքնուրույն վճիռներ կայացնել, գնահատել իրենց կատարածը: Չարգանում են նրանց ստեղծագործական երևակայությունը, հիշողությունը, մտածողությունը, կենտրոնանալու, կամք դրսևվորելու ունակություններ:

Ներկայացնենք խաղեր, որոնք լուծում են վերոհիշյալ խնդիրները:

Գտիր զույգը. Երեխային առաջարկվում են տարբեր պատկերներ, որոնցից նա պետք է գտնի չափով, ձևով, գույնով նման պատկերներ:

Որը չես տեղադրի. Առաջադրանքը նպաստում է ուշադրության և մտածողության զարգացմանը: Սովորողը պետք է նշի այն առարկան, որը չի կարելի տեղադրել զամբյուղի, տուփի մեջ ի տարբերություն տրված մյուս առարկաների:

Նշիր հաջորդը. Երեխան պետք է գտնի տրամաբանական որևէ օրինաչափություն և ըստ այդ օրինաչափության մտածի, թե որ առարկայի պատկերը կլինի հաջորդը:

Որն է ավելորդ. Աշակերտին տրվում է զամբյուղ և նա պետք է հասկանա, որ անհրաժեշտ է ընտրել միգեր, գրապահարանի դեպքում գրքեր: Այս փուլի անցկացումից հետո պետք է սահուն անցում կատարել նախադասություն կազմելու, պատմելու փուլին:

Որ դրվագն է առանձնացված. Սովորողները պատմություն են հորինում թեմատիկ նկարի շուրջ: Նրանք որոշում են, թե որ դրվագներից է բաղկացած նկար-պատմությունը և նշում են այն դրվագը, որն առանձնացված է տրված նկար-պատմությունից: Առաջադրանքը զարգացնում է նախադասությունները պատմությունից առանձնացնելու ունակությունները:

Որ գծապատկերն է համապատասխանում. Պատմության գծապատկերը մեծ ուղղանկյուն է, որը բաժանված է մասերի: Նախադասության գծապատկերն ուղղանկյուն է, որի սկիզբը տրված է մի փոքր հոծ գծով բարձր /քանի որ նախադասությունը սկսվում է մեծատառով/, իսկ ուղղանկյան վերջում դրվում է երկու կետ /վերջակետ/:

Նկար-պատմություն և նկար նախադասություն. Առաջադրանքի կատարումը կնպաստի, որ սովորողները լիարժեք ընկալեն նկար-պատմության և նկար-նախադասության տարբերությունները և հասկանան, որ նկար-նախադասությունները նկար-պատմության մասերն են: Հարկավոր է նշել այն նկարների զույգը, որի նկար-նախադասությունն առանձնացված է նկար-պատմությունից:

Դասավորիչ ճիշտ հաջորդականությամբ. Սովորողը պետք է նշի այն շարքը, որտեղ նկարները դասավորված են տրամաբանական հաջորդականությամբ:

Գտիր սխալը. Տրված են անհեթեթ նկարներ: Այդ անհամապատասխանությունը նկատելու համար երեխայից պահանջվում են ճանաչողական գիտելիքներ և դիտունակություն: Նա պետք է նշի անհեթեթությունն արտահայտող նկարը:

Բառ-նկար. Նախադասությունը վերլուծելու և դրա բաղադրիչները դիտարկելու միջոցով աշակերտներին գաղափար է տրվում բառի մասին, որպես նախադասության բաղադրիչ մաս:

Միավանկ և բազմավանկ բառեր. Առաջադրանքի կատարումը նպաստում է բառերը համապատասխան արտասանությամբ վանկերի բաժանելու կարողության ձևավորմանը:

Դիր գծապատկերի կողքին. Սովորողները հաշվում են տրված նկար-բառերի վանկերը: Ապա հաշվում են գծապատկերի մասերը և որոշում, թե որ նկար-բառին է համապատասխանում այդ գծապատկերը:

Որ նկարներն են սկսվում նույն հնչյունով. Սովորողները հաշվում են նկար-բառերը, ապա նշում միևնույն հնչյունով սկսվող նկար-բառերը:

Գտիր ավելորդը. Սովորողները հաշվում են նկար-բառերի հնչյունների քանակը և նշում այն նկար-բառը, որն իր հնչյունների քանակով տարբերվում է մյուսներից:

Նախագրային շրջանում երեխաները ծանոթանում են կենդանական և բուսական աշխարհի ներկայացուցիչներին, կատարում համեմատություններ, վարժվում են

երկարատև, լարված աշխատել որևէ առաջադրանք կատարելիս: Սովորում են գտնել, թե որ առարկաներն են ընկերներ, վարժվում են դուրս գալ բավիղներից, առարկաների միջից գտնել ավելորդը, առարկաները դասակարգել ըստ որևէ հատկանիշի, նկարում պակասող մասերը գուևավորում ու գծում: Նրանք վարժվում են խոսքից առանձնացնել նախադասություն, նախադասությունից բառ, բառերը վանկատել և ենթարկել հնչյունային վերլուծության: Իմանում են թե ինչ է գծապատկերը, վանկային կորը, հնչյունը, ճանաչում են ձայնավոր հնչյունները, իմանում են նրանց վանկարար դերի մասին:

Եզրակացություն

Այսպիսով, նախալրբենական շրջանի հիմնական նպատակը գրաճանաչության նախապատրաստելն է: Թեմատիկ նկարները, նկար-պատմությունները, նախադասության և բառի ընդհանրացված գծապատկերները բառի վանկային և հնչյունային կազմի գծապատկերները, խոսքի զարգացման, լեզվական վերլուծությունների ու համադրությունների կարողալու կարողության ձևավորման հիմքն են:

Այս բաժնի հիմնական նպատակներից է նաև երեխաներին աստիճանաբար ուսումնական գործնթացի մեջ ներգրավելն աննկատ կերպով, նրանց ավելի ու ավելի բարդ առաջադրանքներ կատարելուն նախապատրաստելը, նրանց մտածողության զարգացումը, ստեղծագործական ունակությունների բացահայտումը, ճանաչողական հետաքրքրությունների խթանումը:

Երեխաներն այս ընթացքում համակարգում են առարկաների հատկությունների (գույն, ձև, չափ, պատրաստման նյութ) և առարկաների միջև որոշ հարաբերությունների (մեծ-փոքր, հաստ-բարակ, երկար-կարճ, լայն-նեղ, ծանր-թեթև, վերև-ներքև, առաջ-հետ, հեռու-մոտ, աջ-ձախ) մասին ունեցած գիտելիքները: Երեխաները սովորում են իրենց փոքրիկ կենսափորձը կիրառել զանազան առաջադրանքներ կատարելիս: Նախալրբենական շրջանում երեխաները ծանոթանում են կենդանական և բուսական աշխարհի ներկայացուցիչներին, կատարում են զանազան համեմատություններ:

Նրանք վարժվում են խոսքից (պատմությունից) առանձնացնել նախադասություն, նախադասությունից՝ բառ, բառերը վանկատել և ենթարկել հնչյունային վերլուծության, իմանում են, թե ինչ բան է գծապատկերը, վանկային կորը, հնչյունը, ճանաչում են ձայնավոր հնչյունները, իմանում են նրանց վանկարար դերի մասին:

Չարգանում է նրանց հնչունաձայնային լսողությունը, բառից այս կամ այն հնչունի առանձնացնելու կարողությունը, լսելու և խոսք կառուցելու հմտությունը, մտքերը շարադրելու կարողությունը: Այս ամենը մատուցվում է խաղային հնարքներով: Երեխաները սովորում են սովորել և այդ սովորելուց հաճույք ստանալ, սովորում են մտածել, ինքնուրույն վճիռներ կայացնել, գնահատել իրենց կատարածը, համեմատել ուրիշների հետ, մրցել, հետևաբար զարգանում է նրանց ստեղծագործական երևակայությունը, հիշողությունը, մտածողությունը, նրանց մեջ ձևավորվում են երկարատև կենտրոնանալու, կամք դրսևորելու ունակություններ: